

MEMORIAL

General Marii Wittek

AK KG
ZHP

fot. + ikonografia

+ 1944

FALKOWSKA Jadwiga

ps. „Jaga”, „Ludwika”

hm

522 / WSK
1

SPIS ZAWARTOŚCI TECZKI — *Falkowska Jodwiga*
ps. Jaga, *Ludwika*
.....
..... *1-522*

I/1. Relacja *k 10, s. 1-10*

I/2. Dokumenty (sensu stricto) dotyczące osoby relatora —

I/3. Inne materiały dokumentacyjne dotyczące osoby relatora —

II. Materiały uzupełniające relację *✓ k. 1, s. 1-2*

III/1 – Materiały dotyczące rodziny relatora —

III/2 – Materiały dotyczące ogólnie okresu sprzed 1939 r. —

III/3 – Materiały dotyczące ogólnie okresu okupacji (1939-1945) —

III/4 – Materiały dotyczące ogólnie okresu po 1945 r. —

III/5 – inne... —

IV. Korespondencja *k. 1*

V. Nazwiskowe karty informacyjne *k. 6*

VI. Fotografie *✓ 2 fotokopie*

I/1 Relacja

- Relacja sporządzona przez Marię Ukleyką obejmująca lata nauki, poprzez ten okres wojny, aż do śmierci w gwałtach, braku daty, mps, k. 3, s. 1-3
- Relacja sporządzona przez M. Ukleyką o Jodwiche Falkowskiej, braku daty, mps, k. 5, s. 4-8
- Relacja sporządzona przez dr Jaromira Durkiewskiego, 12. XI. 1996, mps, k. 2, s. 9-10

JAGA FALKOWSKA (1889 - + 1944.)

Jadwiga Falkowska, córka Stanisława, Sędziego Pokoju i Leontyny z Kraszewskich, urodziła się w październiku 1889 r. w Twerze, gdzie dom jej rodziców był znanym i szanowanym ogniskiem polskości.

W gimnazjum prowadziła koło samokształceniowe i organizowała wieczory kulturalno-oświatowe. Po ukończeniu gimnazjum w Twerze, wyjechała w 1908 r. do Lwowa na studia matematyczno-przyrodnicze na tamtejszym Uniwersytecie. Na studiach we Lwowie należy do Zarzewia, w 1911 r. wstępuje do "Armii Polskiej" (organizacja kłóspiracyjna drużyn Strzeleckich), kończy kurs ogólny i zdaje egzamin podoficerski w 1912 r. Gdy w r. 1911 we Lwowie powstała I drużyna harcerek w Liceum Marii Frenklówny, Jaga Falkowska głęboko zainteresowała się ruchem harcerskim, pokochała go i oddała mu całe swoje życie. Od września 1912 r. jest komendantką drużyn żeńskich we Lwowie, a w grudniu 1912 wchodzi do Naczelnej Komendy Skautowej od chwili jej powstania.

W 1912 przedostaje się do Wilna, Warszawy i Poznania, wszędzie zakładając tajne drużyny skautowe.

Konferencja instruktorek przygotowywana przez nią w 1914, która miała omówić doświadczenie na terenie wszystkich ziem polskich, nie doszła, z powodu wojny, do skutku.

W 1914 musiała wyjechać do Moskwy, studiuje w dalszym ciągu fizykę, organizuje bursę akademicką i zakłada drużyny harcerskie w Moskwie i Twerze. W 1918 wraca do Polski, zdaje ostateczne egzaminy na Uniwersytecie Warszawskim bierze udział w pracach tworzącego się Związku Harcerstwa Polskiego, jest dwukrotnie Naczelniczką Harcerek, prowadzi Wydział Programowy w Głównej Kwaterze Harcerek. Jej dziełem są nowe metody pracy harcerek zwłaszcza sprawności, oraz ożywienie starych, jak gry polowe i wędrówki.

W 1920 przenosi się do Wilna i obejmuje asystenturę przy katedrze fizyki u pprof. Dziewulskiego i Pułkowskiego.

W 1925 wyjeżdża do Warszawy, jest asystentką na Politechnice i nauczycielką fizyki w Wyszakowie, dokąd stale dojeżdża. W 1927/28 pracuje w Seminarium Nauczycielskim w Bodzentynie. W 1929 w Liceum Krzemienieckim obejmuje pracę nauczycielki fizyki, a potem kierowniczkę internatów licealnych. Wówczas też zostaje odznaczona orderem Polonia Restituta. W 1938 przenosi się do Warszawy, pracuje w szkole, rozpoczyna studia psychologii i pedagogiki, kończy je w 1943 ze stopniem magistra pedagogiki, bierze udział w tajnym nauczaniu.

W czasie II Wojny Światowej, Jaga Falkowska obejmuje w Warszawie komendę Chorągwi Warszawskiej, potem przechodzi do Wojskowej Służby Kobiet, jest zastępczynią "Miry", Szefa WSK. Z harcerstwem nie zrywa, z jej inicjatywy powstaje spółdzielnia pracy, która umożliwia harcerkom zarobkowanie, ona obmyśla programy, nowe metody, snuje dalekosiężne plany. Prowadzi osobiście zastęp instruktorski.

Jak w przyrzeczeniu harcerskim obiecała być posłuszną prawu harcerskiemu w służbie Boga i Ojczyzny, tak i wypełniła to przyrzeczenie, jej postawa moralna, patriotyzm, wiedza, ofiarność w pracy społecznej i zawodowej zjednały jej liczne zastępy przyjaciół i współpracowników. Twarda dla siebie, cicha, skromna, nigdy nie wysuwająca się naprzód, budziła w ludziach najlepsze instynkty, była jakby katalizatorem wielu poczynań i prac.

Nie lubiła "polityki", jakiegokolwiek zabarwienie harcerstwa było jej obce.

Dzieci były wielką miłością Jagi. Sama za mąż nie wyszła, ale dzieci krewnych i przyjaciół odwiedzały "Ciocię Jagę", lgnęły do niej dzieci trudne, zbuntowane; młodzież lubiła chodzić z nią na wycieczki w Tatry, a była doskonałą taterniczką.

Choć nigdy nie weszła do władz międzynarodowych skautowych,

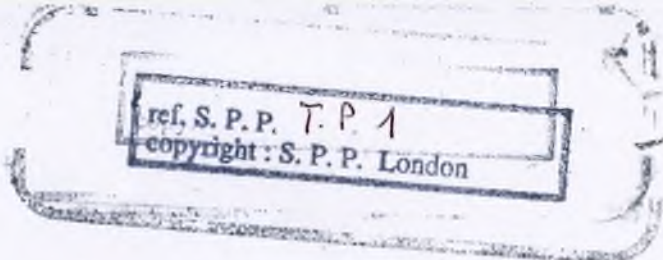
nie była mówczynią i starannie uczyła się zawsze w ciele, nawiązała wiele serdecznych przyjaźni ze skautkami różnych krajów.

Przez całe życie miała trudne warunki materialne, to też gdy w Warszawie wybudowała sobie dom, zwany "domem Baby Jagi", czuła się tym skrzepowana i musiała się sama ze sobą łamać, czy może zacząć prowadzić życie osiadłe. Wojna jej w tym przeszkodziła i Jaga życia spokojnego nigdy nie zaznała; ani życia spokojnego, ani śmierci spokojnej nie miała.

Zginęła w Powstaniu Warszawskim 7 sierpnia 1944 r. w Alei Niepodległości, pochowana na Cmentarzu Wojskowym w Warszawie.

Odznaczona została Krzyżem Walecznych i Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami.

Jadwiga Falkowska żołnierz Armii Krajowej, Harenistrzyni Rzeczypospolitej. Rozstrzelana w Powstaniu Warszawskim - 7 sierpnia 1944 r. - i pochowana w Alei Zasłużonych na wojskowym Cmentarzu Powązkowskim, świadomie związała się z ruchem harcerskim od młodości aż do śmierci. Ona też - dzięki swej niezwyklej osobowości i płynącemu z niej autorytetowi - wywarła na ten ruch wpływ głęboki i trwały.

Urodzona w r. 1889 w Twerze, w rodzinie - o żywych tradycjach patriotycznych i postępowych - skupiającej ówczesną kolonię polską w tym mieście, Jaga już w latach gimnazjalnych organizuje i prowadzi koło samokształceniowe, w którym razem z grupą koleżanek Polek poznaje głębiej historię i literaturę ojczystą.

Po zdaniu matury w r. 1908 wstępuje na Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, z zamiarem studiowania fizyki i astronomii /była uczennicą Mariana Smoluchowskiego i Marcina Erusta/, w r. 1913, wobec powołania prof. Smoluchowskiego na Uniwersytet Jagielloński, przenosi się do Krakowa, a w roku następnym wraca do Tweru.

Ten 8-letni /1908-14/ okres jej życia wypełniony jest po brzegi. Intensywny i absorbujący nurt studiów potwierdza ją znakomicie zdawane egzaminy, a zdobywana wiedza w zakresie fizyki i astronomii kształtuje sposób patrzenia Jagi na świat i do końca życia była przekonana o doskonałości systemu świata, którego wiele praw czeka jeszcze na odkrycie. Drugim nurtem jej życia była działalność z myślą o bliskiej niepodległości. We Lwowie wstąpiła do organizacji niepodległościowej "Zarzewie" /odłam Związku Młodzieży Polskiej, zwanego w skrócie "Zet"/ i do wojsko-

wej tajnej organizacji kobiecej "Armia Polska" /z niej wyszły późniejsze "Drużyny Strzeleckie"/, w której w r. 1912 zdała egzamin podoficerski. Przekonana, że wolna Polska będzie potrzebowała prawdziwie wolnych obywateli, sympatią darzyła stowarzyszenie Elenzis, które propagowało ideę moralnego odrodzenia społeczeństwa, więc także uwolnienia człowieka od nałogów, jak np. picie i palenie. Do przyjaciół Jagi z Elenzis należeli późniejsi wybitni instruktorzy harcerzacy /Tadeusz Strumiłło, Ignacy Kozielewski, Andrzej Małkowski, Olga Brahanowska .../, którzy postulat wolności człowieka od nałogów przenieśli do skautingu i harcerstwa. Gdy w r. 1911 powstały pierwsze drużyny skautowe, Jaga wstąpiła do III lwowskiej drużyny, prowadzonej przez założycielkę polskiego skautingu żeńskiego, Olgę Brahanowską /później Małkowska/, a po wyjeździe Olgi została drużynową tej drużyny, przemianowanej na I lwowską żeńską druż. skautową im. Sm. Piater.

Dzięki indywidualności Jagi, która przez przykład własnej dojrzałości społecznej i moralnej pobudzała rozwój wewnętrzny swych towarzyszek, utrzymywała w nich zapał i wiarę w słuszność prawa harcerskiego, jak również pogodę, humor i zdolność niepoddawania się przeciwnościom - I lw. dr. skautowa stała się kuźnią żeńskiej kadry skautowej i harcerskiej. Jednocześnie z pracą w skali jednej drużyny Jaga podejmowała prace w skali szerszej: wyjeżdżała do Warszawy i Wilna, gdzie na krótkoterminowych kursach instruktorskich informowała o ideologii i metodach skautowych.

Po czteroletnim pobycie w Rosji /1914-18/, kiedy więcej jeszcze czasu, niż na studia, poświęcała na pracę z dziećmi i młodzieżą, dotkniętą przez wojnę - w jesieni 1918 r. przyjechała do Warszawy razem z matką i młodszą siostrą /które przez całe lata pozostawały na jej utrzymaniu/. Prowadząc bardzo intensywną

pracę zarobkową, bo była jednocześnie asystentką fizyki w Un. Warszawskim, a potem w un. Stefana Batorego w Wilnie i nauczycielką w szkołach, nie przerywa wcale działalności w harcerstwie. W r. 1919 jest duszą obozu instruktorskiego w Zwierzyncu Zamoy-skim, gdzie po raz pierwszy przyjechały też harcerki z Poznań-skiego, uczestniczy w redakcji pisma harcerskiego, w pracach Rady Naczelnej ZHP, Głównej Kwatery Żeńskiej i chorągwi wileń-skiej, kreśli pierwsze zarysy pracy wychowawczej, na wielu letnich obozach prowadzi terenoznawstwo i gry polowe, w r. 1928 jest komendantką świetnie zorganizowanego /przez siebie i harcmistrzynię Hankę Dydyńską/ Złotu Harcerek w Wyszkowie.

Jako zwolenniczka niezależności harcerstwa od ^{cz.} wyników politycznych i administracyjnych, na konferencjach instruktor-skich i na Walnych Zjazdach zdecydowanie przeciwstawia się kie-runkom zmierzającym do podporządkowania organizacji harcerskiej określonym grupom politycznym lub wojsku, odmawia nawet przyjęcia etatu państwowego, proponowanego jej przez ówczesne władze óswia-towe. Do końca pozostała instruktorką harcerską z dobrej woli, nigdy nie ozerpała korzyści materialnych z pracy skautowej, bądź harcerskiej.

Postulatem wolności harcerstwa i poszanowania godności każdego człowieka pozostaje wierna także w okresie swej pracy w Liceum Krzeszanińskim /1928-36/. Własnym przykładem i wypowiedając swe poglądy, uczy równego traktowania młodzieży polskiej, ukraińskiej i żydowskiej, a wykład jej pt. "System zastępowy a totalizm" uwypuklał wartość swobodnych dyskusji w małych grupach i wartość wolnego wyboru moralnego jednostki, w przeciwieństwie do szkół moralnych wynikających z odgórnego ~~frkuz~~ frazeologią i tresury totalitarnej.

Działalność Jagi w Krzemieńcu obejmowała przede wszystkim nauczanie fizyki i prowadzenie internatu, w oparciu o prawo harcerskie ze stosowaniem metod harcerskich. Jak po latach wspominają jej uczniowie, dla młodzieży zawsze znajdowała czas, pełną dyskratnej gotowości do współuczucia, rady i pomocy.

Udział w konferencjach instruktorskich, w Międzynarodowej Konferencji na Buczcu i głęboko przeżywane problemy wychowywanej młodzieży skłoniły Jagę do pogłębienia studiów pedagogicznych: rok 1938/39 był pierwszym rokiem jej stypendium naukowego, a zarazem rokiem pracy na stanowisku komendantki Chorągwi Warsz. Rozpoczęte wówczas obszernie studia o pracy wychowawczej wśród dorastającej młodzieży, niestety, zginęło.

Próby ratowania bytu narodowego wypełniły ostatnie lata życia Jagi: do r. 1941 prowadziła akcje Pogotowia Harcerskiego, od r. 1942 do końca - była zastępczynią głównej inspektorki Wojsk. Sk. Kobiet.

Ten okres - jak całe poprzednie życie Jagi - charakteryzował się spartańskim stylem życia i wielką dyskrecją. Utrzymywała organizacyjne, unikając kotłów i ograniczając możliwości aresztowań. Przenykała się ulicami Warszawy cicho i niepozorno. Tylko bardzo rzadko "poznawała" swoje dawne Towarzyszki pracy, w miejscach publicznych prowadziła z nimi rozmowy banalne. Do końca zachowała lekkość ruchów, młodzieńczą sylwetkę i wytrzymałość fizyczną, niezwykłą u osób o tak delikatnej budowie. Do końca przemieniowała szczególnym wdziękiem.

W tych dniach grozy wracamy do nas wspomnienia przyrzeczeń harcerskich, składanych na ręce Jagi w kwitnących sadach lwowskich, kiedy mówiła do nas słowami najprostszymi, lecz gorącymi od wewnętrznego żaru jej wiary. Bez wznieszonych haseł uczyła nas żyć dla Polski i dla bliźnich.

Uczyła przez przykład najwyższej zgodności przekonań i życia, nawet przez staranne i przewidujące planowanie obozów i wycieczek. W czasie ćwiczeń, gier i gawęd stwarzała niezapomniane przeżycia, gdy - przejęta pięknem rozgwieżdżonego nieba - wyróżniała poszczególne konstelacje, gdy dzieliła się znajomością tajemnych gestów i znaków graficznych Indian, gdy wydobywała związek między praktyką dobrych uczynków, a ogólną poprawą losu człowieka ...

Przed przeto Jaga w opinii swych towarzyszy pracy i wychowanków jako niepowtarzalny prawie wzór człowieka, przywódcy i wychowawcy młodzieży.

Nauczycielka, działaczka niepodległościowa i społeczna, wybitna instruktorka harcerska, harcmistrzyni Rzeczypospolitej.

Urodziła się 30 października 1889 r. w Twerze nad Wołgą /Kalinin/, tam też ukończyła gimnazjum. W 1908 r. rozpoczęła studia na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu im. Jana Kazimierza we Lwowie. Należała do " Eleusis ". W czasie studiów wstąpiła do " Zarzewia " oraz do tajnej Organizacji Armia Polska, gdzie ukończyła kurs przygotowawczy oddziału żeńskiego. Szukała dróg wiodących do niepodległości ojczyzny. W 1911 r. zetknęła się ze skautingiem, włączyła się energicznie do pracy, wykorzystując swoje niezwykle zdolności pedagogiczne. W 1911 r. razem z Andrzejem Małkowskim i Olgą Drahonowską zorganizowała pierwsze drużyny skautowe we Lwowie. W 1912 r. została komendantką drużyn żeńskich we Lwowie. Przewodniczyła pracy Zarządu Głównego Żeńskich Drużyn Skautowych przy Związkowym Naczelnictwie Skautowym. Po Oldze Drahonowskiej objęła 1/3/ Żeńską Drużynę Skautową im. płk. Emilii Plater. Z ramienia Komendy Skautowej organizowała - jeszcze przed wybuchem I wojny światowej - drużyny skautek w Warszawie, Wilnie i Poznaniu. Kierowała i koordynowała pracę całego skautingu żeńskiego we wszystkich trzech zaborach. Prowadziła kursy dla skautek, w Berezowie Niżnym na Huculszczyźnie /1913/ oraz w Warszawie /1914/. Jesienią 1915 r. założyła tajną organizację skautek w Moskwie na Jakubowskiej, a także zastęp instruktorek academiczek. Tam również kontynuowała studia wyższe w zakresie fizyki.

W 1918 r. wraca do kraju i zdaje końcowe egzaminy na Uniwersytecie Warszawskim. Włączyła się również, bardzo aktywnie, w działalność harcerską, na zjeździe Naczelnej Rady Harcerskiej w Zwierzyńcu Zamojskim w czerwcu 1919 r. została wybrana do Naczelnictwa ZHP. W wojnie polsko-bolszewickiej w 1920 r. pełniła służbę w czołówce sanitarnej "Czujka". Po wojnie objęła asystenturę w katedrze fizyki Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Natomiast od 1925 r. była asystentką na Politechnice Warszawskiej. Kontynuowała działalność harcerską - była dwukrotnie komendantką Stołecznej Chorągwi Harcerek, w 1926-1927 pełniła funkcję Naczelniczki Harcerek, kierowała również Wydziałem Programowym Głównej Kwatery Harcerek-ZHP. W 1934 r. brała udział w Międzynarodowej Konferencji Organizacji Skautowych Żeńskich w Adelboden w Szwajcarii. Była stałym

członkiem Naczelnej Rady ZHP. W pracy z harcerkami wykazała się niezwykłą inwencją, wprowadzając nowe formy pracy, doskonaląc metodę harcerską. Publikowała w instruktorskich czasopismach z zakresu pedagogiki. Pedagogiem była z wykształcenia, bo jeszcze w okresie międzywojennym podjęła studia pedagogiczne i filozoficzne. W 1939 r. na prośbę instruktorek warszawskich, objęła funkcję komendantki chorągwi i zarazem komendantki Pogotowia Harcerek.

We wrześniu 1939 r. uczestniczyła w obronie Warszawy, pracowała w szpitalu polowym zorganizowanym przez Komendę Chorągwi Harcerek, od końca września do 10 października kierowała tym szpitalem. Od początku okupacji działała w konspiracji nie tylko harcerskiej - od początku istnienia SZP-ZWZ-AK była członkiem aktywnym. W 1942 r. weszła w skład Komendy Głównej AK jako zastępczyni szefa Wojskowej Służby Kobiet. Również przez nią utrzymany był stały kontakt Komendy Pogotowia Harcerek z Komendą Główną AK. Pracowała pełna wiary w ideały harcerskie, szkoląc i wychowując, przygotowując do walki z wrogiem na dziś i do normalnego życia w powojennej przyszłości, oddana walce o wolność zniewolonej ojczyzny.

W dniu wybuchu Powstania Jadwiga Falkowska znajdowała się w swoim punkcie kontaktowym przy Alei Niepodległości nr.221, na skraju Kolonii Staszica. Zatrzymała się tutaj w drodze na wyznaczone sobie miejsce służby powstańczej. Niestety odcięta przez Niemców od możliwości przedostania się do służby, została zamordowana przez wkraczających na Kolonię Staszica żołnierzy z brygady RONA /Ukraińska formacja "SS"/. Zginęła wraz ze wszystkimi mieszkańcami domu 7 sierpnia 1944 r. Pochowana została na cmentarzu Powązkowskim.

12 XI 1996 (-) dr Józefina Dzwierdzi

II Materiały uzupełniające relację

- biogram zawarty w "Słowniku biograficznym konspiracyi warszawskiej 1939-44", t. 2, A. K. Kunert, (3 egz), k.15.1-2

FALKOWSKA JADWIGA

(1889—1944), przybrane nazwisko Zaleska, pseud. Jaga, Ludwika, Zdzisława.

Urodzona 11 listopada 1889 r. w Twerze (obecnie Kalinin), córka Stanisława (właściciela apteki, dyrektora banku, sędziego pokoju) i Leontyny. Uczyła się w Maryjnym Gimnazjum Żeńskim w rodzinnym mieście. Ukończyła je w 1908 r. ze złotym medalem i po zdaniu dodatkowego egzaminu z języka łacińskiego studiowała od tego roku fizykę i astronomię na Uniwersytecie we Lwowie, a od 1913 r. kontynuowała studia na Wydz. Filozoficznym UJ.

Od 1911 r. członkini Armii Polskiej, po zdaniu egzaminu podoficerskiego wykładała terenoznawstwo na kursach tej organizacji. Od 1911 r. członkini pierwszego żeńskiego patrolu skautowego Olgi Drahonowskiej-Małkowskiej, od 1912 r. drużynowa I Lwowskiej Żeńskiej Drużyny Skautowej i jednocześnie sekretarz ZG Żeńskich Drużyn Skautowych. Obok Andrzeja Małkowskiego współautorka broszury *Polskie skautki. Zarys organizacyjny* (Lwów

1913). Faktycznie już od 1912 r. kierowała pracą żeńskich drużyn skautowych w zaborze austriackim i była ich współorganizatorką w zaborze rosyjskim i w Rosji (m.in. w Twerze i Moskwie).

Od 1915 r. kontynuowała studia na Uniwersytecie w Moskwie, współorganizując tam polską bursę „Strzecha Akademicka” i prowadząc I Drużynę Żeńską.

Jesienią 1918 r. przybyła do kraju i zamieszkała w Warszawie. Pracowała jako asystentka na Politechnice Warszawskiej, uczyła w szkołach wieczorowych, udzielała też lekcji prywatnie. W czasie wojny polsko-radzieckiej 1920 r. służyła w II Harcerskiej Czołówce Sanitarnej „Czujka”. Od jesieni 1920 r. asystentka przy katedrze fizyki Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, od 1925 r. ponownie asystentka na Politechnice Warszawskiej. W grudniu 1926 r. zdała egzamin dla nauczycieli przed Państwową Komisją Egzaminacyjną w Wilnie i potem była nauczycielką fizyki w gimnazjum w Wyszkuwie, od 1927 r. w Seminarium Nauczycielskim w Bodzentynie, a od 1928 r. w Liceum Krzemienieckim. W latach 1929—1933 prowadziła jednocześnie Hufiec Krzemieniecki ZHP, a w latach 1933—1936 była także dyrektorem internatów w Krzemieńcu. Od 1938 r. jako wolny słuchacz kontynuowała studia w zakresie psychologii wychowawczej na UW.

Jednocześnie nadal działała we władzach ZHP. Od listopada 1918 r. niemal przez cały okres międzywojenny członkini Naczelnej Rady Harcerskiej. Od lipca 1919 r. członkini Naczelnictwa ZHP, od marca 1920 r. kierowała działem metodyki w Głównej Kwaterze Żeńskiej. Od września 1926 r. Naczelniczka Głównej Kwatery Żeńskiej, w grudniu 1927 r. jako jedna z czterech kobiet została mianowana Harcmistrzem Rzeczypospolitej. Zorganizowała Narodowy Zlot Drużyn Żeńskich w Wyszkuwie (1928) i Zlot Żeńskiej Starszyny Harcerskiej w Kiełpinach (1930). Od listopada 1934 r. aż do wybuchu wojny kierowała Wydz. Programowym w Głównej Kwaterze Żeńskiej.

W czasie obrony Warszawy we wrześniu 1939 r. prowadziła szpital wojskowy w lokalu internatu Prawosławnego Seminarium Duchownego przy ul. Kopernika.

W czasie okupacji mieszkała w żeńskim domu akademickim przy ul. Górnośląskiej, potem u Aurelii Żółtowskiej przy ul. Wspólnej 52 (do jesieni 1942), u swojej siostry stryjecznej Janiny Kaplińskiej przy ul. Rudawskiej 3 (od 1943 pod nazwiskiem Zaleska). Pracowała jako nauczycielka fizyki w Gimnazjum im. Anny Wazówny: początkowo na tajnych kompletach, potem w istniejącej tu oficjalnie przy ul. Alberta (obecnie Niecała) szkole galanterijno-konfekcyjnej. Kontynuowała jednocześnie studia na tajnym UW.

W konspiracji od października 1939 r. komendantka Warszawskiej Chorągwi Harcererek. Prowadziła też pierwszy kurs drużynowych i pierwszy kurs podharcemistrzowski („Stare Miasto”). W maju 1941 r. założyła spółdzielnię „Zespół” przy ul. Próznej 8, stanowiącą zaplecze finansowe pracy chorągwi. Jednocześnie czynna w Oddz. I K-dy Gł. ZWZ—AK, współpracowała też z Oddz. V K-dy Gł. ZWZ—AK (m.in. w 1940 zorganizowała szkolenie łączniczek dla K-dy Gł.). Robiła swetry na drutach dla „hubalczyków” (zrobiony przez nią biały wełniany sweter miał na sobie w chwili śmierci mjr Henryk Dobrzański, pseud. Hubal). Od jesieni 1942 r. jedna z dwóch zastępczyń Marii Wittek, szefa Wojskowej Służby Kobiet w K-dzie Gł. AK. Na początku 1944 r. prowadziła kurs harcistrzowski. W maju (?) tego roku przeszła do pracy w Podwydziale Pomocy Żołnierzowi BIP K-dy Gł. AK. W tym czasie wraz z Leonem Marszałkiem omawiała projekt wspólnego napisania książki o ideowych podstawach harcerstwa.

Zastrzelona w czasie Powstania Warszawskiego 7 sierpnia 1944 r. przez własowców na podwórzu domu przy Al. Niepodległości 223. Po ekshumacji (październik 1945) pochowana w Alei Zasłużonych na Cmentarzu Powązkowskim.

Odnaczona Krzyżem Walecznych, Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami i pośmiertnie Krzyżem Armii Krajowej.

Olszewicz *Lista strat*; — AUJ: S II 516, WF II 362, WF II 363a; AUW: Album Wolnych Słuchaczy nr wpisu 2205; — *Cywilna obrona Warszawy we wrześniu 1939 r. Dokumenty, materiały prasowe, wspomnienia i relacje* (oprac. L. Dobroszycki i inni), Warszawa 1965; — Błażejowski W. *Z dziejów harcerstwa polskiego (1919—1939)*, W. 1985; *Harcerki 1939—1945*, wyd. 2 (pod red. K. Wyczańskiej), W. 1983; *Harcerki 1939—1946. Relacje — pamiętniki* (oprac. K. Wyczańska i inne), W. 1985; *Pełnić służbę* (pod red. A. Zawadzkiej i Z. Zawadzkiej), W. 1983; *Wielka gra*, L. 1974; Zawadzka A. *Opowieść o drużynie Jadze*, W. 1984; — *Dydyńska-Paszkowska H. Harcmistrzyni Rzeczypospolitej — Jadwiga Falkowska*, „Tyg. Powsz.” 1984 nr 32. Dotychczas podawano jej datę urodzenia według starego stylu: 30 października lub mylną datę urodzenia: 12, 13 listopada (wynikającą ze złego przełiczenia ze starego stylu) i wymieniano mylne miejsce śmierci: ul. Filtrowa 221, Al. Niepodległości 22.

tot. nr 23

„Słownik biograficzny konspiracji warszawskiej 1939-44” t.2
Andrzej Krzyżtof Kument

sztacie „Wachlarza” pod pseud. Przemysław.

Aresztowany 1 grudnia tego roku w swoim lokalu konspiracyjnym przy ul. Chmielnej 54 i osadzony na Pawiaku, został wywieziony 17 stycznia do obozu koncentracyjnego na Majdanku i tam zamordowany 25 marca 1943 r.

Denuncjator, który wydał D. w ręce niemieckie — pseud. Smuga — skazany na karę śmierci wyrokiem WSS K-dy Gł. AK z 5 lipca 1943 r., został zlikwidowany 30 sierpnia tego roku.

AUW: RP-UW (akta studenckie) nr alb. 14817; CA KC PZPR: 202/II/61, k. 23, 203/IX/7, k. 14, 15; Materiały w posiadaniu córki, Ewy Świdarskiej — Chlebowski Wachlarz; Domańska Pawiak; — Wysocki S. List do redakcji, „Stolica” 1978 nr 39.

*Klement Amdziej R.
Stowornik konspiracji
w Warszawie 1939-1944
Sm. Wypł. PAX,
F W-wa 1987*

MAŁKOWSKA JADWIGA

(1889—1944), przybrane nazwisko Zaleska, pseud. Jaga, Ludwika, Zdzisława.

Urodzona 11 listopada 1889 r. w Twerze (obecnie Kalinin), córka Stanisława (właściciela apteki, dyrektora banku, sędziego pokoju) i Leontyny. Uczyła się w Maryjnym Gimnazjum Żeńskim w rodzinnym mieście. Ukończyła je w 1908 r. ze złotym medalem i po zdaniu dodatkowego egzaminu z języka łacińskiego studiowała od tego roku fizykę i astronomię na Uniwersytecie we Lwowie, a od 1913 r. kontynuowała studia na Wydz. Filozoficznym UJ.

Od 1911 r. członkini Armii Polskiej, po zdaniu egzaminu podoficerskiego wykładała terenoznawstwo na kursach tej organizacji. Od 1911 r. członkini pierwszego żeńskiego patrolu skautowego Olgi Drahonowskiej-Małkowskiej, od 1912 r. drużynowa I Lwowskiej Żeńskiej Drużyny Skautowej i jednocześnie sekretarz ZG Żeńskich Drużyn Skautowych. Obok Andrzeja Małkowskiego współautorka broszury *Polskie skautki. Zarys organizacyjny* (Lwów

1913). Faktycznie już od 1912 r. kierowała pracą żeńskich drużyn skautowych w zaborze austriackim i była ich współorganizatorką w zaborze rosyjskim i w Rosji (m.in. w Twerze i Moskwie).

Od 1915 r. kontynuowała studia na Uniwersytecie w Moskwie, współorganizując tam „polską bursę „Strzecha Akademicka” i prowadząc I Drużynę Żeńską.

Jesienią 1918 r. przybyła do kraju i zamieszkała w Warszawie. Pracowała jako asystentka na Politechnice Warszawskiej, uczyła w szkołach wieczorowych, udzielała też lekcji prywatnie. W czasie wojny polsko-rosyjskiej 1920 r. służyła w II Harcerskiej Czołówce Sanitarnej „Czujka”. Od jesieni 1920 r. asystentka przy katedrze fizyki Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, od 1925 r. ponownie asystentka na Politechnice Warszawskiej. W grudniu 1926 r. zdała egzamin dla nauczycieli przed Państwową Komisją Egzaminacyjną w Wilnie i potem była nauczycielką fizyki w gimnazjum w Wyszku, od 1927 r. w Seminarium Nauczycielskim w Boddzentynie, a od 1928 r. w Liceum Krzemienieckim. W latach 1929—1933 prowadziła jednocześnie Hufiec Krzemieniecki ZHP, a w latach 1933—1936 była także dyrektorem internatów w Krzemieńcu. Od 1938 r. jako wolny słuchacz kontynuowała studia w zakresie psychologii wychowawczej na UW.

Jednocześnie nadal działała we władzach ZHP. Od listopada 1918 r. niemal przez cały okres międzywojenny członkini Naczelnej Rady Harcerskiej. Od lipca 1919 r. członkini Naczelnictwa ZHP, od marca 1920 r. kierowała działem metodyki w Głównej Kwaterze Żeńskiej. Od września 1926 r. Naczelniczka Głównej Kwatery Żeńskiej, w grudniu 1927 r. jako jedna z czterech kobiet została mianowana Harcmistrzem Rzeczypospolitej. Zorganizowała Narodowy Zlot Drużyn Żeńskich w Wyszku (1928) i Zlot Żeńskiej Starszyny Harcerskiej w Kiełpinach (1930). Od listopada 1934 r. aż do wybuchu wojny kierowała Wydz. Programowym w Głównej Kwaterze Żeńskiej.

ob. tenki

*A. Kunert, Słownik biograficzny
konspiracji warszawskiej
Cz. II, str. 51-52*

F

1.522

FALKOWSKA JADWIGA

(1889—1944), przybrane nazwisko Zaleska, pseud. Jaga, Ludwika, Zdzisława.

Urodzona 11 listopada 1889 r. w Twerze (obecnie Kalinin), córka Stanisława (właściciela apteki, dyrektora banku, sędziego pokoju) i Leontyny. Uczyła się w Maryjnym Gimnazjum Żeńskim w rodzinnym mieście. Ukończyła je w 1908 r. ze złotym medalem i po zdaniu dodatkowego egzaminu z języka łacińskiego studiowała od tego roku fizykę i astronomię na Uniwersytecie we Lwowie, a od 1913 r. kontynuowała studia na Wydz. Filozoficznym UJ.

Od 1911 r. członkini Armii Polskiej, po zdaniu egzaminu podoficerskiego wykładała terenoznawstwo na kursach tej organizacji. Od 1911 r. członkini pierwszego żeńskiego patrolu skautowego Olgi Drahonowskiej-Małkowskiej, od 1912 r. drużynowa I Lwowskiej Żeńskiej Drużyny Skautowej i jednocześnie sekretarz ZG Żeńskich Drużyn Skautowych. Obok Andrzeja Małkowskiego współautorka broszury *Polskie skautki. Zarys organizacyjny* (Lwów

1913). Faktycznie już od 1912 r. kierowała pracą żeńskich drużyn skautowych w zaborze austriackim i była ich współorganizatorką w zaborze rosyjskim i w Rosji (m.in. w Twerze i Moskwie).

Od 1915 r. kontynuowała studia na Uniwersytecie w Moskwie, współorganizując tam polską bursę „Strzecha Akademicka” i prowadząc I Drużynę Żeńską.

Jesienią 1918 r. przybyła do kraju i zamieszkała w Warszawie. Pracowała jako asystentka na Politechnice Warszawskiej, uczyła w szkołach wieczorowych, udzielała też lekcji prywatnie. W czasie wojny polsko-radzieckiej 1920 r. służyła w II Harcerskiej Czołówce Sanitarnej „Czujka”. Od jesieni 1920 r. asystentka przy katedrze fizyki Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, od 1925 r. ponownie asystentka na Politechnice Warszawskiej. W grudniu 1926 r. zdała egzamin dla nauczycieli przed Państwową Komisją Egzaminacyjną w Wilnie i potem była nauczycielką fizyki w gimnazjum w Wyszku, od 1927 r. w Seminarium Nauczycielskim w Bodzentynie, a od 1928 r. w Liceum Krzemienieckim. W latach 1929—1933 prowadziła jednocześnie Hufiec Krzemieniecki ZHP, a w latach 1933—1936 była także dyrektorem internatów w Krzemieńcu. Od 1938 r. jako wolny słuchacz kontynuowała studia w zakresie psychologii wychowawczej na UW.

Jednocześnie nadal działała we władzach ZHP. Od listopada 1918 r. niemal przez cały okres międzywojenny członkini Naczelnej Rady Harcerskiej. Od lipca 1919 r. członkini Naczelnictwa ZHP, od marca 1920 r. kierowała działem metodyki w Głównej Kwaterze Żeńskiej. Od września 1926 r. Naczelniczka Głównej Kwatery Żeńskiej, w grudniu 1927 r. jako jedna z czterech kobiet została mianowana Harcmistrzem Rzeczypospolitej. Zorganizowała Narodowy Zlot Drużyn Żeńskich w Wyszku (1928) i Zlot Żeńskiej Starszyny Harcerskiej w Kiełpinach (1930). Od listopada 1934 r. aż do wybuchu wojny kierowała Wydz. Programowym w Głównej Kwaterze Żeńskiej.

W czasie obrony Warszawy we wrześniu 1939 r. prowadziła szpital wojskowy w lokalu internatu Prawosławnego Seminarium Duchownego przy ul. Kopernika.

W czasie okupacji mieszkała w żeńskim domu akademickim przy ul. Górnośląskiej, potem u Aurelii Żółtowskiej przy ul. Wspólnej 52 (do jesieni 1942), u swojej siostry stryjecznej Janiny Kaplińskiej przy ul. Rudawskiej 3 (od 1943 pod nazwiskiem Zaleska). Pracowała jako nauczycielka fizyki w Gimnazjum im. Anny Wazówny: początkowo na tajnych kompletach, potem w istniejącej tu oficjalnie przy ul. Alberta (obecnie Niecała) szkole galanteryjno-konfekcyjnej. Kontynuowała jednocześnie studia na tajnym UW.

W konspiracji od października 1939 r. komendantka Warszawskiej Chorągwi Harcerki. Prowadziła też pierwszy kurs drużynowych i pierwszy kurs podharcemistrzowski („Stare Miasto”). W maju 1941 r. założyła spółdzielnię „Zespół” przy ul. Próżnej 8, stanowiącą zaplecze finansowe pracy chorągwi. Jednocześnie czynna w Oddz. I K-dy Gł. ZWZ—AK, współpracowała też z Oddz. V K-dy Gł. ZWZ—AK (m.in. w 1940 zorganizowała szkolenie łączniczek dla K-dy Gł.). Robiła swetry na drutach dla „hubalczyków” (zrobiony przez nią biały wełniany sweter miał na sobie w chwili śmierci mjr Henryk Dobrzański, pseud. Hubal). Od jesieni 1942 r. jedna z dwóch zastępczyń Marii Wittek, szefa Wojskowej Służby Kobiet w K-dzie Gł. AK. Na początku 1944 r. prowadziła kurs harcistrzowski. W maju (?) tego roku przeszła do pracy w Podwydziale Pomocy Żołnierzowi BIP K-dy Gł. AK. W tym czasie wraz z Leonem Marszałkiem omawiała projekt wspólnego napisania książki o ideowych podstawach harcerstwa.

Zastrzelona w czasie Powstania Warszawskiego 7 sierpnia 1944 r. przez własowców na podwórzu domu przy Al. Niepodległości 223. Po ekshumacji (październik 1945) pochowana w Alei Zasłużonych na Cmentarzu Powązkowskim.

Odznaczona Krzyżem Walecznych, Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami

i pośmiertnie Krzyżem Armii Krajowej.

Olszewicz *Lista strat*; — AUJ: S II 516, WF II 362, WF II 363a; A UW: Album Walecznych Słuchaczy nr wpisu 2265; — *Cywilna obrona Warszawy we wrześniu 1939 r. Dokumenty, materiały prasowe, wspomnienia i relacje* (oprac. L. Dobroszycki i inni), Warszawa 1965; — Błażejowski W. *Z dziejów harcerstwa polskiego (1919—1939)*, W. 1985; *Harcerki 1939—1945*, wyd. 2 (pod red. K. Wyczańskiej), W. 1983; *Harcerki 1939—1946. Relacje — pamiętniki* (oprac. K. Wyczańska i inne), W. 1985; *Pełnić służbę* (pod red. A. Zawadzkiej i Z. Zawadzkiej), W. 1983; *Wielka gra*, L. 1974; Zawadzka A. *Opowieść o drużynie Jadze*, W. 1984; — Dydyńska-Paszkowska H. *Harc mistrzyni Rzeczypospolitej — Jadwiga Falkowska*, „Tyg. Powsz.” 1984 nr 32. Dotychczas podawano jej datę urodzenia według starego stylu: 30 października lub mylną datę urodzenia: 12, 13 listopada (wynikającą ze złego przeliczenia ze starego stylu) i wymieniano mylne miejsce śmierci: ul. Filtrowa 221, Al. Niepodległości 22.

IV Korespondencja

- List FAPAK do p. J. Wiśniewskiej dotyczący zwrótu wyposzyconej fotografii J. Falkowskiej, Toruń, 9. IV. 1998, kopie, k-1, s-1

L. dz. 933/WSK/08

Toruń 09.IV.1998r.

kopie

Pani Jadwiga Wiśniewska
ul. Lubicka 156 E m 120
87-100 Toruń

Szanowna Pani !

Zgodnie z naszą umową (rozmowa telefoniczna z dnia 07.IV.1998r.) przesyłamy Pani zdjęcie Jadwigi Falkowskiej. Przepraszamy, że odsyłamy je dopiero teraz. Przyczyną tego opóźnienia jest długotrwała choroba komisarza wystawy, na którą wypożyczaliśmy zdjęcie Jadwigi Falkowskiej. Jeszcz raz przepraszamy. Życzymy szybkiego powrotu do zdrowia oraz radosnych Świąt Wielkanocnych.

Z wyrazami szacunku

K. Mińczykowska
Katarzyna Mińczykowska
Dokumentalistka Działu WSK

zał.:

- 1/ Biuletyn Fundacji Archwum Pomorskie Armii Krajowej
- 2/ Komunikaty Memoriału Gen. Marii Wittek (nr 1,3,5)

√ Nazwiskowe karty informacyjne

T. 522/WSK

KGAK
Warszawa

Falkowska Jadwiga

ps. "Jaga", "Ludwika"

1939

1945

v. Nazwiskowe karty informacyjne k.6

i

IT! 522 / WSK KH

KG AK
Oddział
WSK

+ Falkowska Jadwiga
ps. "Zdzisława" "Jaga"

Druga zastępczyni szefa WSK od 1942 r.
do czerwca 1944 r.

Kastmelona w nazie Powstańca Neumannskiego.

zob. M. Hey-Konwinski "Kom. Gł. AK", W-wa 1990,
s. 80, 431.

11.2.2001

i

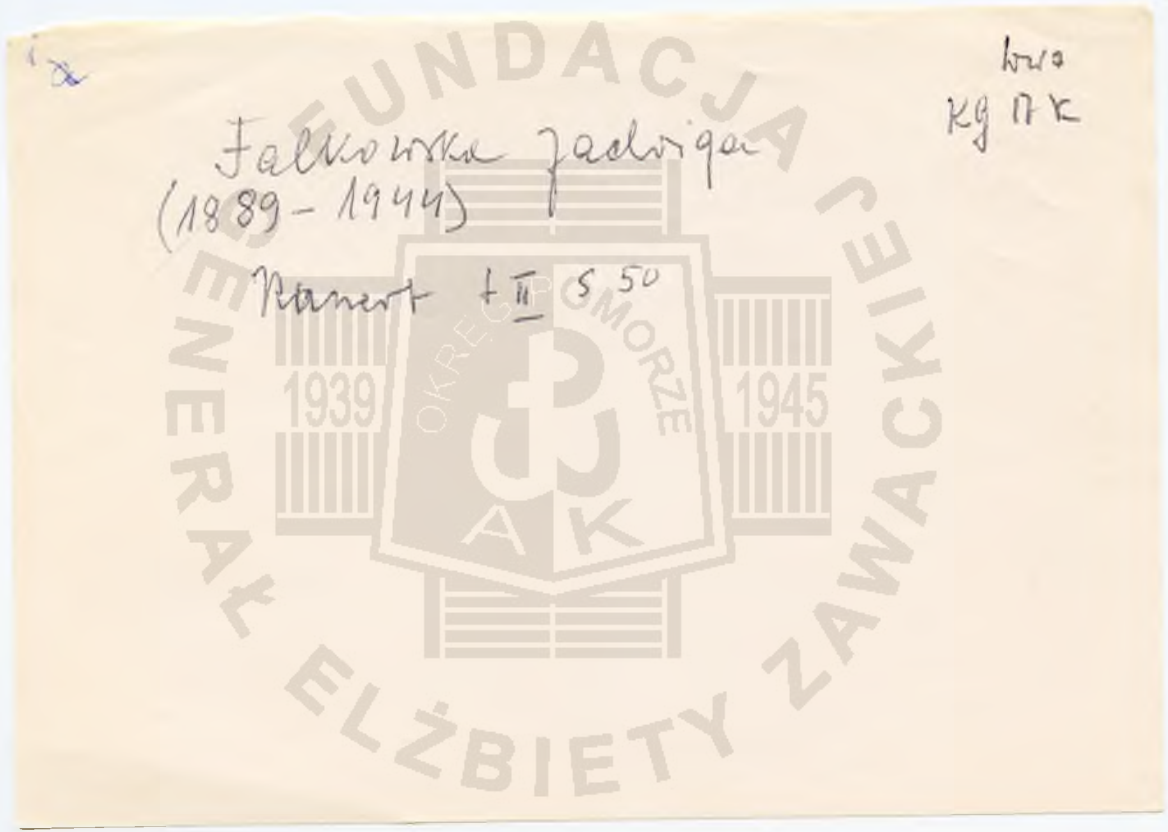
T-522

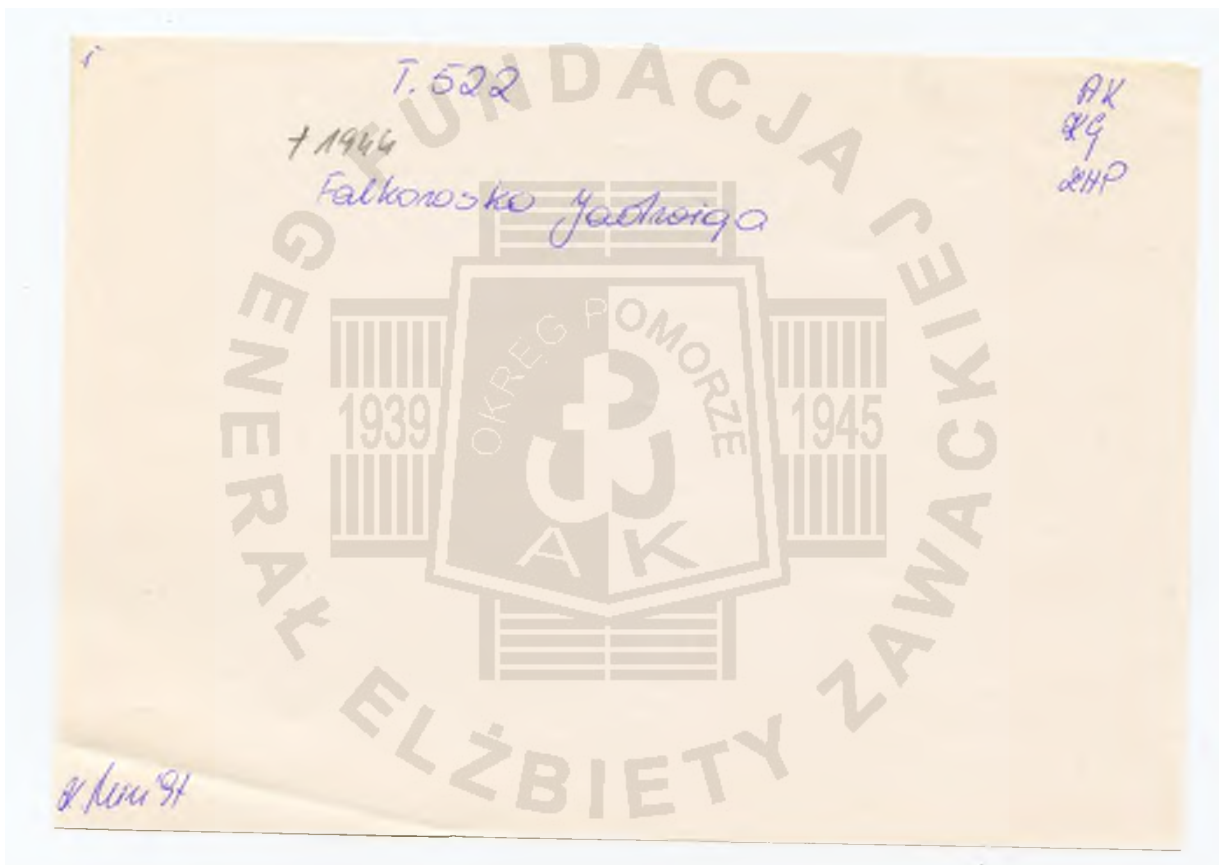
kg PK

Falkenhe Jadrze

zob. Węzłowski d. PK 5432

T. 522

+ 1964

Falkonosko Jachtowica

AK
AK
AKP

8 Nov 91

T. 522

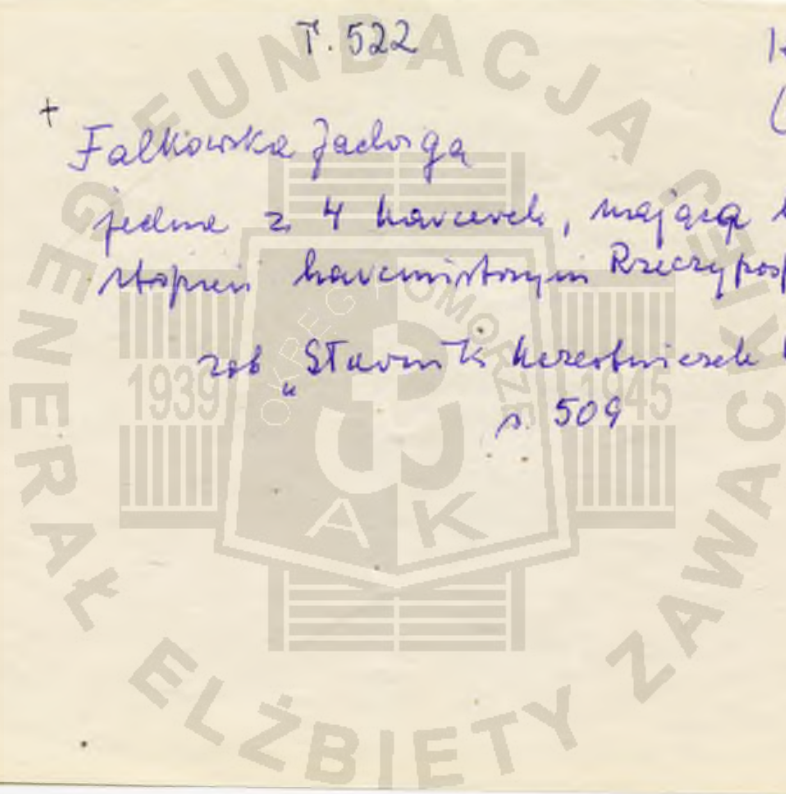
Kę. PK.
(OH)

+ Falkińska Jachoga

jedna z 4 kawceł, mająca honorowy
Mapkę kawemintomy in Rzeczypospolitej

zob. "Stawom to kawemintomy Walk ..."

n. 509

2

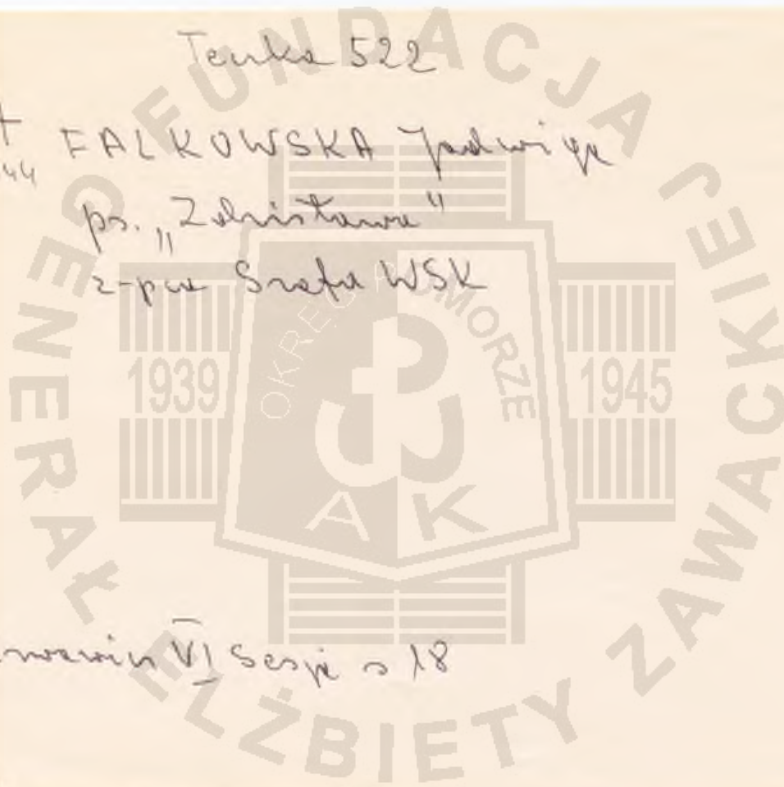
Temba 522

AK
KG

† 1944 FALKOWSKA Jadwiga
ps. "Zobiskawa"
z-pow Srebra WSK

^{ant} Hey-Kwasin VI Sesje 2 18

KR 192

VI. Fotografie

- Jolwiga Falkowska, 2 fotokopie + 2 kserokopie

T. 522/wsk

IVSK
KG-AK

W-IVQ
Powstanie

FALKOWSKA Jadwiga
psu Yaga⁴

VI. Fotografie

1. zofj. legitym. powiększ., Lb.d.↓
ksero, (10x6) mt. 2
2. negatyw, Lb.d.↓, mt. 1

Z. Swob.

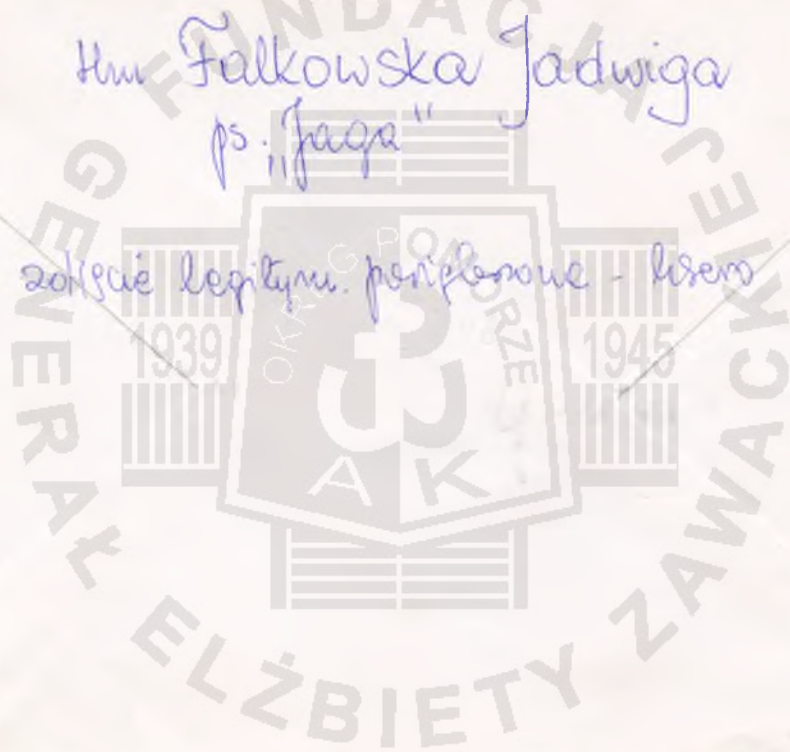
T 522 T.S.PP

WSK-K&AK

Hm Falkowska Jadwiga
ps. "Jaga"

4-ua
ZMP.powst.

2x zaliczenie legitym. periplomowe - listem

*Archiwum
Pomocy
Armii
Czerwonej
w Toruni*

**Jadwiga Falkowska
(1889-1944)**

3
Goblete

Jadwiga Falkowska 1889-1944

Nauczycielka. Od 1911 r. wybitna organizatorka skautingu żeńskiego. W 1920 r. w czołówce sanitarnej. W 1939 r. komdtka Pogotowia Harc., uczestniczka obrony W-wy; od początku w SZP-ZWZ-AK; od 1942 zastępczyni Szefa WSK Komendy Głównej. Zamordowana w W-wie 7 sierpnia przez Ukraińców.

5 *Reprodukcje i pomysłowni 18x24
Fot. Bernadete Brodowska
10/2 pol 1986.*

8 *Historie "Kobiny polskiej na froncie
II wojny światowej"
16-17. XI. 1986 w Toruni
Dłoc Arsena*

7
Recepty o Archiwum

1. WSK
Tęszel osobowe
2. T. 522/WSK
3. Kseno
- 4.
5. Falkowska
Jadwiga
6. M.M
7. publikacja: Harcerki 1839-1947
8. Uwagi:
brała opisem fotograf.

J. Świt. Zawod.

④

Am. Replitej
Falkowska Jadwiga
Komendantka Chorągwi
Warszawskiej, zast. ^{suf}
~~Komendantki~~ WSK-AK
ps. "Jaga"

wig "Harcerki" 1939-1945
W-wo 1983

h. 121, 122, 141, 167, 191,
324, 325, 478, 484, 485

Jadwiga Falkowska „Jaga”, „Ludwika” 1889-1944.

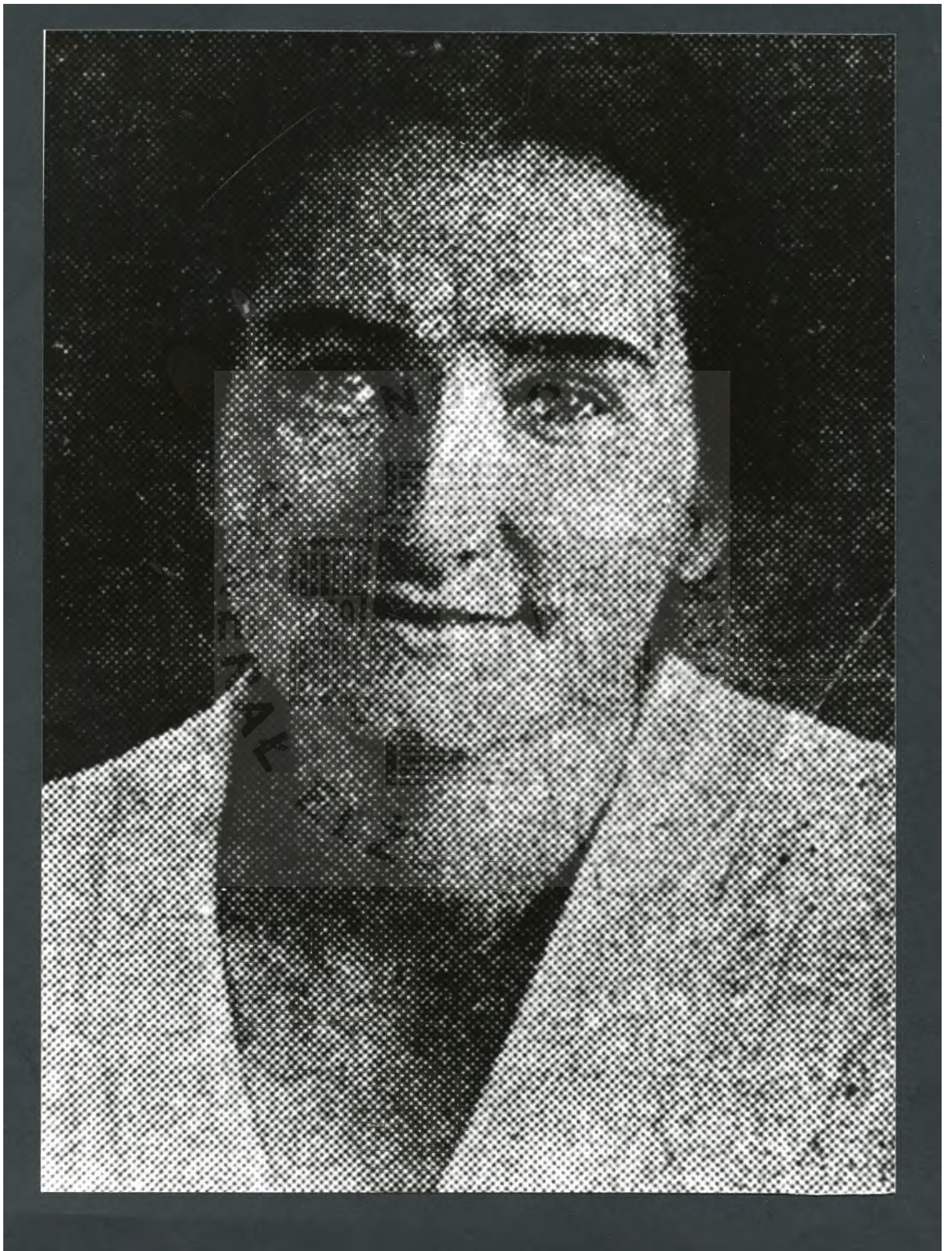
Od 1908 działała we Lwowie w „Zarzewiu” i w Tajnej Armii Polskiej. Od 1911 była w ZHP stałą członkinią Rady Naczelnej. Podczas okupacji w tajnym nauczaniu i żołnierz ZWZ-AK, od jesieni 1942 zastępczyni szefa WSK KG AK. Zginęła w Powstaniu Warszawskim.

Jadwiga Falwowska, Łopce

Host. AK.

Do macer

Jadwiga Falkowska
hus

Jadwiga Falkowska 1889-1944

Nauczycielka. Od 1911 r. wybitna organizatorka skautingu żeńskiego. W 1920 r. w czołówce sanitarnej. W 1939 r. komdtka Pogotowia Harc., uczestniczka obrony W-wy; od początku w SZP-ZWZ-AK; od 1942 zastępczyni Szefa WSK Komendy Głównej. Zamordowana w W-wie 7 sierpnia przez Ukraińców.

FALKOWSKA Jadwiga